

Redaktionens förord

Detta nummer av Sociologisk Forskning är nästan ett temanummer. Det vill säga, numret har inget övergripande tema, men man kan argumentera för att det ändå går att placera artiklarna i ett tematiskt sammanhang. Mitt förord ägnar jag åt att brodera ut den tankegången något.

Den första artikeln är författad av *Erik Bihagen*, och har titeln *Vad alla bör ha råd med: En analys av vilken konsumtion som anses vara nödvändig i dagens Sverige*. Bihagen berör i sin artikel en fråga som är av central betydelse för forskningen om fattigdom och levnadsstandard, men också för frågor om sociala rättigheter och välfärdsstatens praktiker. Hur avgör man egentligen vem som är fattig? Vilka kriterier ska man använda? Kanske skulle fattigdom kunna definieras i termer av en avsaknad av de konsumtionsvaror som behövs för att klara livhanken, men den bestämningen förefaller orimligt snäv. Fattig kan man vara utan att man svälter ihjäl. Då framstår ett relativt fattigdomsbegrepp som mera lämpligt, man är fattig i relation till andra och i relation till den materiella standard som är "gängse". Hur mycket man ska äga för att komma över fattigdomsstrecket kan i den meningen ses som något socialt konstruerat, något som varierar i tid och rum. Därmed kvarstår emellertid frågan hur man ska avgöra vem som är fattig.

En lösning är att konsultera den allmänna opinionen och kartlägga den allmänna uppfattningen om vilken konsumtion som är att betrakta som nödvändig. Men antag att det visar sig att opinionen inte alls är så allmän? Det är inte säkert att det råder total enighet om vad som är nödvändig konsumtion. Tänk till exempel på den sista dagsedel som Stig Dagerman skrev för tidningen *Arbetet* 1954, "Varning för hunden!". Dagermans vers föranleddes av ett uttalande från en "fattigvårdsinspektör i Värmland", som tyckte att det var ynkligt att fattiga skulle få ha hund:

Lagen har sina blottor.
Hund får de fattiga ha.
De kunde väl skaffa sig råttor,
som är skattefria och bra.

Nu sitter folk i små stugor
med dyrbara hundkreatur.
De kunde väl leka med flugor,
som också är sällskapsdjur. /.../

Hund eller inte hund? Telefon eller inte telefon? Dator eller inte dator? Hur förhåller det sig med tandvård, restaurangbesök och mikrovågsugn? Och är det nödvändigt att kunna lägga undan en sparad slant eller att ge bort presenter? Om det finns en systematisk oenighet om vilken konsumtion som är nödvändig är det svårt att tala om en allmän opinion, och därmed skulle vi förlora den måttstock vi sökte. Erik Bihagen undersöker i sitt bidrag vilken enighet som råder i dessa frågor, vilka eventuella skiljelinjer som finns och vad som kan ligga bakom dem.

Om Erik Bihagens artikel handlar om konsumtionsvaror så kan man säga det samma om *Árni Sverrissons* bidrag, *Digitalt fotografi: Tekniska och visuella innovationer, perspektiv och kontaktnätverk*. Här handlar det om digitalkamerans spridning, eller snarare om dess uteblivna spridning, bland professionella fotografer. När digitalkameran kom förutspåddes den en lysande framtid; den skulle snabbt ersätta den gamla kameran. Så har inte blivit fallet, i synnerhet inte när det gäller professionella fotografer. Digitalkameran är emellertid inte den enda digitala teknik som kan ingå i den professionelle fotografens repertoar. Hit hör också skanner, laser- och bläckstråleutskrift, tekniker för att på digital väg efterbehandla bilder etc. Intressant nog visar det sig att olika digitala tekniker har gått olika öden till mötes. En del har fått tämligen god spridning i fotografkåren, andra går det långsammare för. Det skilda mottagandet, och i synnerhet digitalkamerans långsamma diffusion, framstår då som förklaringskrävande.

Árni Sverrisson närmar sig problemet genom att undersöka såväl fotografiets produktionsvillkor som fotografkårens kulturer. Vägen från idé till färdig bild innehåller flera moment, steg och faser. En del moment i produktionsprocessen uppfattas som mer centrala, andra som perifera, i relation till det som fotograferna uppfattar som yrkets kärna. Resultaten pekar på att radikala tekniska innovationer har lättare att spridas om de är perifera i förhållande till fotografernas kärnverksamhet, medan de som berör fotografyrkets kärna har svårare att göra sig gällande. Men för att den hypotesen ska kunna preciseras och besvaras måste vi veta något om fotografens bild av fotografen och fotografiet. Vi måste veta vad fotografkåren uppfattar som kärnan i sin verksamhet, och vi måste veta

om det på den punkten finns interna skillnader i kåren.

Så här långt har vi diskuterat två artiklar som, på olika sätt, handlar om ekonomi och ekonomiska villkor. Bihagen diskuterar människors ekonomiska villkor, medan Sverrisson behandlar villkoren för att en viss produkt ska vinna insteg på en specifik marknad. Även *Feiwei Kupferberg* tar upp en ekonomisk problematik i sitt bidrag, *Entreprenörskap som existentiell handling*. Här är det entreprenören som står i fokus. Utgångspunkten för artikeln är tanken att litteraturen i ämnet inte ger en tillfredsställande bild av entreprenörerna. Inom företagsekonomi har entreprenören ofta framställts som alltigenom rationell. Detta, menar författaren, är en sanning med modifikation. Det kan stämma för den som är "expertentreprenör" – alltså för den som har varit med förr, och som redan har tillgång till ett relevant kontaktnätverk och ett lämpligt symboliskt kapital. Långt ifrån alla som ger sig in på entreprenörens bana har dock sådana förutsättningar. Problemet för många av dem som överväger att bli entreprenörer är att de varken har rätt kontakter eller känner sin marknad. Om man ska förstå deras bevekelsegrunder för att ta steget in i en tillvaro som entreprenör, så förslår det inte att hänvisa till deras rationella beslut. Men om det inte är rationella överväganden som är avgörande, och om det inte finns några etablerade nätverk att gripa tillbaka på, hur ska man då förklara vad som driver människor att byta karriär och bli entreprenörer? För att besvara den frågan använder sig Kupferberg av ett livshistoriskt, biografiskt perspektiv. I hans analys framtonar en bild av entreprenörsblivandet som kantat av existentiella val, och detta beläggs och preciseras med strategiskt valda fallbeskrivningar.

Med *Ylva Ugglas* artikel, *Risksamhälle och trygghetskultur: Föreställningar om politikens möjligheter och uppgift*, lämnar vi marknadens område. Här handlar det om hur socialdemokratin har sett på politikens möjligheter att bolstra och förebygga de risker som det moderna samhället för med sig, och om hur detta har förändrats över tid.

Socialdemokratins syn på politikens möjligheter och uppgift skildras i första hand via en specifik fråga, nämligen miljöriskerna och vad man kan göra åt dem. Risker kan man emellertid tala om även i andra hänseenden. Även fattigdom är en risk, och man kunde lika gärna undersöka vilka föreställningar socialdemokratin har haft om politikens möjligheter att reglera risken för fattig-

dom. På så sätt tangerar vi den tematik som Erik Bihagen tog upp i sin artikel: vem har identifierats som fattig, och vilka möjligheter har man ansett sig ha att göra något åt det?

/Växjö i maj 2002

Ola Agevall för SF:s redaktion